

УДК 148-043.83:005.336.2:373.3

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ю.М.Кобюк

Анотація. Стаття присвячена дослідженню інтерактивних технологій навчання та формуванню професійної компетентності майбутніх учителів. Досліджено поняття компетенція та компетентність.

Ключові слова: інтерактивні технології, компетенція, компетентність, професійна компетентність.

Аннотация. Статья посвящена исследованию интерактивных технологий обучения и формированию профессиональной компетентности будущих учителей. Исследовано понятие компетенция и компетентность.

Ключевые слова: интерактивные технологии, компетенция, компетентность, профессиональная компетентность.

Summary. The article is devoted to research interactive learning technology and forming professional competence of future teachers.

Key words: interactive technologies, competence (abilitu), competence, professional competence.

Постановка проблеми. Динамічний темп розвитку усіх сфер суспільства зумовлює істотну модернізацію змісту і структури педагогічної освіти. Адже сьогодення вимагає від педагога високого рівня компетентності, розвинутого інтелекту, комунікативних навичок, здатності до інноваційного мислення, до постійної самоосвіти й самовдосконалення, до ефективної діяльності в нестандартних ситуаціях та спрямованості на творчу самореалізацію. Враховуючи вимоги, які ставить суспільство перед професійною освітою, виникає потреба в цілеспрямованому осмисленні завдань освіти та їх практичної реалізації. Згідно з Державною програмою «Освіта. Україна XXI ст.» [9], «Національною

доктриною розвитку освіти України у XXI столітті» [10], оновлення змісту освіти й приведення його у відповідність до сучасних потреб суспільства є головною складовою реформи освіти в Україні [6, с. 1].

У цьому контексті зростає зацікавленість у інноваційних технологіях навчання, зокрема в інтерактивних. Саме вони надають можливість підвищити пізнавальну активність, посилити діяльнісний та особистісно-зорієнтований підхід у навчанні, а також сприяти формуванню професійної компетенції майбутніх учителів початкових класів. Інтерактивні технології досить швидко були визнані вчителями й науковцями як дієвий засіб впровадження інноваційних освітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури свідчать, що такі дослідники, як І.Зязюн, Н.Кузьміна, О.Пехота, О.Сисоєва, Л.Хомич приділяють велику увагу професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Розробкою вимог до професійної підготовки вчителя займаються О.Дем'янчук, О.Дубасенюк, М.Лещенко, Н.Ничкало, В.Орлов, С.Сисоєва. Питанням формування професійних компетенцій та умінь і якостей, необхідних майбутньому вчителю у своїх дослідженнях, приділяють увагу Є.Барбіна, О.Дубасенюк, Н.Кічук, А.Маркова, О.Семенов.

Особливе місце посідають дослідження вчених присвячені інтерактивному навчанню таких фахівців, як І.Абрамова, Н.Балицька, О.Біда, Г.Волошина, О.Єльнікова, Н.Коломієць, О.Пехота, Л.Пироженко, Н.Побірченко, О.Пометун, В.Рибальський, Т.Сердюк, А.Смолкін, П.Шевчук та ін.

До проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців педагогічного профілю у процесі навчання у вищому навчальному закладі звертаються багато вчених. Різні аспекти цієї проблеми стали предметом наукових досліджень В.Баркасі, Н.Босак, М.Васильєвої, С.Вітвицької, О.Вознюк, Л.Голованчук, І.Зязюн, М.Козак, О.Мамчич, І.Дроздової, О.Дубасенюк, А.Журавльова, Л.Карпової, С.Маркової та ін.

Формулювання мети статті. Втім, аналіз літератури свідчить, що питанню формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів засобом інтерактивних технологій приділено недостатньо уваги. Означена проблема і буде метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку більшості вчених, основу професійної підготовки вчителя становить оволодіння фундаментальними та теоретико-методичними знаннями у галузі професійно спрямованих наук. Як вважає О.Перець, фундаментальні знання спрямовані на перебудову структури і змісту наукового знання, встановлення таких зв'язків між навчальними дисциплінами, що дозволяють формувати у майбутніх спеціалістів цілісне уявлення про педагогічну діяльність і підвищують ступінь застосування знань, активне їх використання у практичній діяльності [4, с. 121]. Застосування інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів дозволяє створити динамічну, гнучку систему навчання, що забезпечує безперервне, адаптоване до реальної ситуації керування взаємодією педагога й осіб, які навчаються. Навчання відбувається в режимі активної взаємодії слухачів з педагогом і між собою на такому рівні загальнокультурного й інтелектуального розвитку, на якому знаходяться суб'єкти навчання. Інтерактивні технології дають змогу створювати таке навчальне середовище, де процес набуття теоретичних знань тісно пов'язаний з опануванням студентами відповідними видами діяльності, а групові форми організації навчання розглядаються як основний механізм розвитку особистості [6, с. 2]. Дослідження сутності поняття «інтерактивні технології» сприятиме кращому розумінню переваг їх застосування.

Як відомо, слово «інтерактив» походить від англійського слова «inter» – взаємний та «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Поняття «технологія» у педагогіку увійшло з виробництва. У виробничій сфері «технологія» визначається як сукупність різних прийомів, операцій, дій, процесів та їхня послідовність, що спрямовані на зміну стану об'єкта. Іншими словами – це алгоритм, за допомогою якого отримується запланований результат. Існують різні тлумачення поняття «інтерактивні технології». Нам найбільше імпує визначення поняття «інтерактивні технології» О.Пометун та Л.Пироженко. Вони вважають інтерактивні технології навчання технологіями, що включають в себе чітко спланований результат навчання, використання окремих інтерактивних методів та прийомів, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості [5, с.7]. Таким чином, використання інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів може стати базисом розвитку їхньої професійної компетентності.

Розглядаючи інтерактивні технології як засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів, ми помітили певну схожість понять «компетенція» і «компетентність». Зміст цих понять за останні роки неодноразово розглядався у працях учених: І.Зимня, Н.Кічук, С.Клепко, В.Козирев, О.Овчарук, Н.Радіонова, А.Хуторський.

Етимологічно слово «competere» в перекладі з латинської мови означає «домагаюся», «відповідаю»,

«походжу». С.Козак вважає, що у загальнозживаному значенні поняття компетенція визначається, з одного боку, як обсяг повноважень, що надані за посадою чи урядовцеві, а з іншого — як знання й досвід фахівця певної галузі [2]. За Н.Алмазовою, компетенції — це знання й уміння в певній сфері людської діяльності [1, с. 11].

За А.Хуторським, компетентність — це володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особистісне ставлення до неї і до предмета діяльності [8].

Розглянуті нами визначення понять «компетенція» і «компетентність» дають можливість зробити наступні узагальнення. Компетентність — більш широке поняття, що відноситься до якостей особистості, а компетенція — більш вузьке поняття, що відноситься до предметної сфери. Іншими словами, компетенції — структурний компонент системи, компетентність — її процесуальність, динамічна складова [3].

«Професійна компетентність» — це здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, умінь та знань при вирішенні поставлених професійних завдань. Аналіз поняття «професійна компетентність» дозволило охарактеризувати його через структуру компонентів, необхідних для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності. Основними компонентами професійної компетентності, які необхідно формувати у майбутнього вчителя початкових класів, є: мотиваційно-ціннісний, змістовий, операційно-діяльнісний, особистісний та рефлексивний [4, с. 121].

Спробуємо дати характеристику кожному з цих компонентів. Мотиваційно-ціннісний компонент визначає мету професійної підготовки вчителя, потреби, а також слугує основою формування мотивів професійної компетентності. Дослідження цього компонента дозволило нам визначити його структуру, що складається з таких мотивів:

- мотиви, пов'язані з відображенням особливостей професії, таких, як престиж та суспільна значущість;

- мотиви, що дозволяють особистості розвинути в умовах взаємодії з професією через саморозкриття, самоствердження, матеріальне задоволення, особливості характеру та звичок;

- мотиви, що надають можливість особистості самоусвідомлюватися в особистій придатності, наявності достатнього творчого потенціалу та правильному виборі професії.

Для формування професійної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів необхідно усвідомлювати значущість майбутньої професійної діяльності. Це сприятиме розвитку мотивації навчання, оволодінню основами педагогічної майстерності, професіоналізму, прагненню до професійної самоосвіти й самовдосконалення.

Змістовий компонент є другим компонентом професійної компетентності вчителя. Він містить такі складові, як обізнаність, оволодіння знаннями і досвідом, а також становить систему набутих у ВНЗ знань, професійно-значущих умінь та ціннісних ставлень. Будь-які професійні якості завжди зумовлені змістом професійної підготовки, тобто для формування професійної компетентності як цілісного утворення необхідно забезпечити вивчення і застосування елементів професійної діяльності в структурі всіх дисциплін циклу професійної і практичної підготовки. Змістовим компонентом формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів є теоретичне і практичне засвоєння методології професійної діяльності за психолого-педагогічним і профільним напрямком, створення та визначення пріоритетів у галузі подальшої професійної діяльності.

В основу операційно-діяльнісного компонента покладено такі дії, як вчити, пояснювати, передавати, переконувати і т.д. Деякі дослідники цей компонент називають методичним, бо він охоплює всі методи, прийоми, форми навчання, якими оперують у процесі своєї діяльності, і є одним із головних складових дидактичного процесу. Під час підготовки майбутнього вчителя початкових класів у педагогічних ВНЗ необхідно сформувати комплекс умінь, навичок, необхідних для майбутньої педагогічної діяльності. З часом ці навички та вміння трансформуються і будуть функціонувати як педагогічний досвід, необхідний вчителю.

Особистісний компонент професійної компетентності вчителя початкових класів є особистісною характеристикою професійних, загальнолюдських якостей та здібностей учителя. Професійно значущі особистісні якості майбутнього вчителя початкових класів є системоутворюючим компонентом професійної компетентності, тому їх розвиток виступає важливою умовою формування й підвищення професійної компетентності вчителя [4, с. 123].

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів здійснюється шляхом формування вищезгаданих її компонентів. Цей процес відбувається при вивченні як гуманітарних дисциплін, так і професійно спрямованих, фахових дисциплін. До останніх належить вступ до спеціальності, основи педагогічної майстерності, предмети педагогічного та психологічного спрямування та ін. На нашу думку, саме ці навчальні дисципліни сприяють усвідомленню сутності і

значення своєї майбутньої професії, а також набуття навичок та вмінь, необхідних учителю. Важливо також здійснювати інтеграцію знань з різних галузей наук, що забезпечують практичне формування у майбутнього вчителя професійної компетентності, цілісно впливати на особистість і колектив, творчо здійснюючи навчально-виховний процес. Значна роль у цьому процесі належить інтерактивним технологіям. Їх використання є одним із важливих напрямків формування професійної компетентності майбутнього вчителя. Адже завдяки використанню різноманітних інтерактивних методів та прийомів навчання, серед яких варто виокремити ділові та рольові ігри, «коло ідей», «мікрофон», метод моделювання, незакінчених речень, дискусії та ін., відбувається постійна взаємодія викладача зі студентами, моделювання фрагментів реального навчально-виховного процесу, переорієнтація від знаннєвого до діяльнісного підходу в навчанні, формується позитивна взаємодія між учасниками навчального процесу, навчальна діяльність набуває творчого характеру; створюються ситуації переживання та випробування, що сприяє кращому засвоєнню знань та набуттю вмінь [7, с. 150–151].

Висновки. Майбутній учитель початкових класів повинен усвідомлювати свою професійну й особистісну сутність, відчувати потребу й готовність до здійснення своєї професійної діяльності. Потреба у формуванні свого власного стилю професійної діяльності та високий рівень сформованості професійної компетентності у сучасних соціально-економічних умовах змушує шукати оптимальні педагогічні технології для його підготовки. Формуванню і розвитку цих якостей і компетентностей у майбутніх учителів сприятиме вдосконалення методики підготовки фахівців із вищою освітою, що ґрунтуватиметься на впровадженні активних форм і методів навчання, які становлять основу інтерактивних технологій.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі ми вбачаємо у розробці спеціальних методик для формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів засобами інтерактивних технологій.

Література

1. Алмазова Н. И. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе : автореф. дис. на соиск. ученой степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02 / Н. И. Алмазова. – Санкт-Петербург, 2003. – 48 с.
2. Козак С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / С. В. Козак. – Одеса, 2001. – 20 с. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/6567.html>.
3. Павленко О. О. Компетенція і компетентність : сутність, функції, структура [Електронний ресурс] / О. О. Павленко // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – К. : Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2009. – №19: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Znpviknu/2009_19/vip19-38.pdf.
4. Перець О. Основні критерії, рівні та показники сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів / О. Перець // Проблеми підготовки сучасного вчителя : наук. зб. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – 2010. – № 2. – С. 119 – 126.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; За ред. О. І. Помтеун. – К. : А.С.К., 2006. – 192 с.
6. Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Тетяна Василівна Сердюк . – Кривий Ріг., 2010. – 20 с.
7. Ходак Т. В. Роль інтерактивних методів навчання у процесі формування професійної компетентності студентів / Т. В. Ходак // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Професійна підготовка. – 2012. – № 2. – С. 148 – 151.
8. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской. – М. : Народное образование, 2003. – № 2. – С. 58 – 64. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm.
9. Державна програма «Освіта. Україна XXI ст.». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>.
10. «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.